

Angeleta Ferrer Sensat (1904-1992)

El mestratge d'Angeleta Ferrer Sensat

FRANCINA MARTÍ CARTES
Associació de Mestres Rosa Sensat

TERMINÀLIA 14 (2016): 49-52 · DOI: 10.2436/20.2503.01.100
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica)
<http://terminalia.iec.cat>

La millor escola és l'ombra d'un arbre

«Afirmo que l'educació és més obra d'amor que de ciència, i que no hi ha res tan difícil i interessant com descobrir i formar la persona humana.» Aquestes paraules tan directes i clares resumeixen els valors que Angeleta Ferrer i Sensat va tenir presents al llarg de la seva vida. Passió, entusiasme, curiositat, honradesa, humilitat i rigor científic són alguns dels trets que marquen la seva trajectòria i la seva personalitat.

Com diu en el missatge que el 1989 fa als mestres, per exercir aquest ofici s'ha de sentir la vocació i fer la feina amb passió, estimar els infants i tractar-los amb respecte a la seva personalitat. El mestre ha de tenir prou sensibilitat per copsar les reaccions de cada infant i saber-lo orientar perquè actuï responsablement d'acord amb ell mateix. «Amor, respecte i desinterès podrien donar unes masses ciutadanes educades i lliures.»

Filla de Rosa Sensat i Vilà (1873-1961), va continuar-ne el llegat pedagògic. Als deu anys va anar a l'Escola de Bosc de Montjuïc, a Barcelona, i allà va viure en primera persona els valors d'una escola lligada a la naturalesa i va descobrir que «la millor escola és l'ombra d'un arbre», com deia la seva mare, directora d'aquesta escola. Va aprendre per immersió els principis de l'escola nova, que va desenvolupar i transmetre al llarg de la seva trajectòria com a mestra i educadora: el coneixement dels nois i noies i el respecte a la seva personalitat i els seus drets; la vida en plena natura com un dels factors

Font: Arxiu personal d'Angeleta Ferrer i Sensat. Biblioteca Rosa Sensat

Angeleta Ferrer al pati de la Universitat de Barcelona on estudià Ciències Naturals (1922-1926)

El mestratge d'Angeleta Ferrer Sensat

FRANCINA MARTÍ CARTES

essencials d'una educació integral; el contacte directe amb les formes de vida, la naturalesa i el treball humà, i una preocupació central pel desenvolupament com a persones, formant el seu caràcter i la seva individualitat, alhora que el seu compromís social i amb el país. També són presents en el mestratge d'Angeleta Ferrer la importància que es donava en l'escola nova a l'educació de la sensibilitat, el sentit estètic i el sentiment de bellesa.

Angeleta Ferrer va mostrar un interès especial per les ciències naturals i experimentals, i el 1926 es llicencia en aquests estudis a la Universitat de Barcelona. Durant els anys trenta va participar en el projecte de l'Institut Escola del Parc de la Ciutadella que dirigia el doctor Josep Estalella. Angeleta Ferrer descriu la vida en aquest institut així: «El discurs del mestre no existia. Un sistema de col·loqui que estimulés el pensament i el treball de l'alumne orientava aquest en la seva acció. Davant d'això no cal dir que els exàmens estaven suprimits, perquè no feien falta, els exàmens, els llibres de text i les lliçons de memòria. Això no representava la supressió del llibre com a font d'informació valuosa, perquè el noi tenia al seu abast una biblioteca ben proveïda que podia manejar constantment».¹ Després, la dictadura franquista va suposar un tall i un retrocés en la pedagogia del nostre país, del qual encara no ens hem restablert del tot, perquè, vista amb ulls d'avui, aquesta descripció de l'Institut Escola no s'assembla gaire a la realitat actual de moltes escoles catalanes, on els exàmens, els llibres de text i les lliçons de memòria tenen encara força protagonisme.

Després de la guerra va ser depurada i traslladada a l'Institut Isabel la Catòlica de Madrid. El 1941, després d'unes noves oposicions, torna a Catalunya, on exerceix la docència durant divuit anys a l'Institut de Reus, i després a Mataró, on fundà amb el seu marit, Alexandre Sotorra, l'institut que ara porta el nom d'aquest. Els últims anys de professió fa de directora de l'Institut Infanta Isabel d'Aragó, del barri de la Verneda de Barcelona, on es jubila el 1974.

De l'observació de la natura a l'experimentació

«El més inefable i el més important dels actes d'un educador és iniciar el coneixement i l'educació de l'in-

fant des dels primers moments en el context on li ha tocat viure.» «L'infant s'ha de fer seu el món que l'envolta, perquè ell n'és part integrant, en depèn, així com altres depenen d'ell. Ell és el món, i com ell s'estima en incorporar-s'hi, ha d'estimar el món.»²

Angeleta Ferrer, quan parla de les ciències naturals, fa un èmfasi molt especial en l'*Observació de la Natura* (les dues en majúscules). I és que, segons ella, l'aprenentatge d'aquesta disciplina no té només com a finalitat l'adquisició de coneixements, sinó que també ha de contribuir al desenvolupament de la personalitat per formar individus equilibrats, sensibles i consci-

Angeleta Ferrer amb alumnes de l'Institut COPEM de Mataró fent pràctiques de ciències naturals

ents. La seva manera d'entendre i de portar a la pràctica l'ensenyament de les ciències naturals és plenament vigent, i ha contribuït que avui l'aprenentatge d'aquesta disciplina no es redueixi a un pur recull memorístic de coneixements, sinó que hi intervinguin altres finalitats i mètodes. Aquesta adquisició de coneixements no s'ha de reduir només a una acció memorística, sinó que s'ha de fer de manera activa: el paper de l'infant és l'activitat i el del mestre el suggeriment, l'orientació i la conducció de l'activitat de l'infant. És a través de l'*Observació de la Natura* que s'adquireixen els coneixements i es forma la intel·ligència mitjançant mètodes actius, es desenvolupen el raonament,

Font: Arxiu personal d'Angeleta Ferrer i Sensat. Biblioteca Rosa Sensat

l'esperit científic, un mètode de treball i una habilitat manual. A més, per contribuir al desenvolupament de la personalitat, el mestre ha de veure si l'infant s'interessa pels fets naturals i en busca l'explicació, si hi ha un raonament lògic, si és capaç de cercar més d'una font d'informació i seleccionar les fonts d'estudi, si dubta de les afirmacions dels companys i accepta que dubtin de les seves, si és capaç de canviar d'idees si n'apareixen de noves que no casen amb els primers conceptes, si demostra responsabilitat en el treball i recull, ordena i endreça el material. «Tots aquests camins de conducta són molt importants. En les ciències naturals, com en totes les disciplines, però en aquesta especialment.»³

Després del coneixement de les coses a partir de l'observació, apareix en l'infant la necessitat de comprovar la certesa dels conceptes adquirits i aleshores arriba l'experimentació. Algunes qüestions apuntades per Angeleta Ferrer que cal tenir en compte són les següents: donar valor a les aportacions dels infants (materials, coses trobades...), fer que gaudeixin de les observacions i que les comparteixin amb els altres companys per provocar el treball en equip, ajudar-los en el dilema de si cal treure els éssers vius del seu medi per estudiar-los, fer comprendre per què és important el respecte a la vida i al medi ambient. També apunta com un tret important que s'ha de tenir en compte el dibuix, tant per a l'observació com per a l'experimentació, perquè dibuixar ajuda a fer una observació més detallada i a fixar l'evolució de l'experiència.

«No hi ha res que pugui substituir la imatge directa dels fets.» En aquest sentit Angeleta Ferrer va seguir les petjades de Rousseau, i té la convicció que l'educació ha d'estar lligada directament a la naturalesa i a la vida per esdevenir un «llibre viu».

El camí d'anar a l'escola cada dia és diferent

Angeleta Ferrer explica que moltes vegades iniciava l'estudi de les ciències naturals amb els nois i noies que tenia al davant a partir d'aquesta pregunta: «Cada dia quan veniu a l'escola, seguiu el mateix camí?». En un primer moment la resposta col·lectiva era del tot afirmativa, però a partir del diàleg s'afegien altres aporta-

Angeleta Ferrer (en primer pla) i Àngel Galisteo, el primer dia d'escola jugant amb alumnes de l'Institut Escola del Parc de la Ciutadella (1932)

cions. A poc a poc s'anaven adonant de les diferències de cada dia: els dies que feia sol, els dies que plovia i que la gent anava amb paraigua, els dies que feia fred i anaven aïllats, els arbres que eren secs a l'hivern i després plens de fulles verdes a l'estiu... A partir d'aquesta reflexió feta amb els nois i noies anava estirant el fil i els feia observar i estudiar la meravella del món on vivim, tot lligant l'estudi de les ciències naturals no només al coneixement, sinó al plaer que ens pot representar ser conscients de tots aquests canvis. Així, argumenta per què és tan important fer aquest exercici: «La importància d'adonar-nos de les diferències de cada dia en aquest camí d'anar a l'escola. I de tots els camins que seguim. La nostra vida i la de tots els éssers és un esdevenir constant, un camí continuat, una successió de moments irrepetibles». «Si cada dia cerquem i sabem veure les diferències ambientals, sabrem gaudir d'aquests canvis que ens ofereix l'entorn i anirem pel món més contents, serem persones sensibles, serem persones vibrants amb el do de poder percebre i expressar amb paraules el que esdevé al nostre entorn en la seva evolució de cada moment.»⁴

«Percebre i expressar amb paraules.» Una altra de les constants del seu mestratge és la importància que atorga a les paraules, a l'expressió de les idees, a la llengua com a font de coneixement i de comunicació. «Posar en ordre els coneixements per transmetre'ls afirma les idees.»⁵ Per Angeleta Ferrer, aprendre ciències vol dir també aprendre el nom de cada cosa i saber explicar amb paraules allò que s'ha experimentat. En els seus escrits i en el seu discurs, hi trobem la importància de saber donar a cada ésser viu el nom que li és propi. Estimar i respectar la natura, amb tots els seus éssers vius, vol dir també conèixer-los i saber-ne

Font: Institut Infanta Isabel d'Aragó de Barcelona

Angeleta Ferrer de viatge d'estudis amb alumnes de l'Institut Infanta Isabel d'Aragó

el nom. És molt diferent dir *ocell* que dir *oreneta* o *falcot*, dir *arbre* que dir *salze* o *alzina*... «En els anys trenta, els nois i noies de l'Institut-Escola en el seu camí del Parc de la Ciutadella, es tornaven sensibles al perfum intensíssim dels tarongers o dels til·lers del passeig en la seva florida [...]. Arribaven a l'institut amb les mans plenes de fruits voladors de l'om, de l'auró i de la freixa, de tavelles de l'acàcia i dels de bola de la tuia o el xiprer, que collien de terra [...]. Eren els nostres nois i noies els qui anunciaven l'arribada dels primers falziots i orenetes, que xisclaven en creuar el cel blau de primavera.»

Acabo aquesta semblança amb un apunt personal. L'any 1974 vaig arribar a l'Institut Infanta Isabel, procedent d'una escola molt petita del Guinardó on havia fet la primària. La impressió de la grandesa de les instal·lacions de l'institut va ser gran, però el que sempre he recordat amb més impacte va ser la primera visita al laboratori de ciències naturals... Llavors no sabia qui

era Angeleta Ferrer ni que feia pocs mesos que s'havia jubilat, però ara que sé de qui parlo, us asseguro que la seva empremta hi era ben present i ben viva. Les vitrines ben ordenades amb tot de material, els microscopis, les col·leccions de pedres i minerals, les plantes que ocupaven l'estança, els dibuixos i apunts del natural que decoraven les parets... Es respirava d'una banda la sensibilitat i la bellesa i de l'altra el rigor científic.

Aquest rigor científic tan present en la seva vida ens aporta una bona lliçó d'ofici per als mestres i de vida per a tothom: «La ciència sempre busca i investiga. Arriba moltes vegades a resultats falsos, però els resultats sempre són cosa positiva. Cada errada obre un nou camí i provoca un nou esforç que manté l'entusiasme. Cal començar de nou i refer-se cada dia sense fatiga, amb passió [...]. I el que no senti el mestratge amb passió, el que no disfruti en el seu exercici, el que pateix i no ho fa de bona gana, trobarà la felicitat no fent de mestre».⁶ ✿

Notes

1. «L'Institut-Escola de la Generalitat de Catalunya en el Parc de la Ciutadella». *Perspectiva Escolar*, 63 (1982), p. 10.
2. «Les ciències naturals i la primera infància». *Infància*, 7 (1982), p. 5.
3. «Les ciències naturals i la primera infància». *Infància*, 7 (1982), p. 7.
4. «El camí d'anar a l'escola cada dia és diferent». *Infància*, 23 (1985), p. 9-10.
5. «Les ciències naturals i la primera infància». *Infància*, 7 (1982), p. 9.
6. «Les ciències naturals i la primera infància». *Infància*, 7 (1982), p. 9.